

DEDEDELINGEN

BETREFFENDE DE

INVENTING ALS VOORBEHOEDMIDDEL

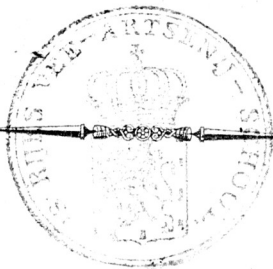
TEGEN DE

LONGZIEKTE.

DOOR

J. HUFFNAGEL,

Rijks-Vecarts te Haarlem.

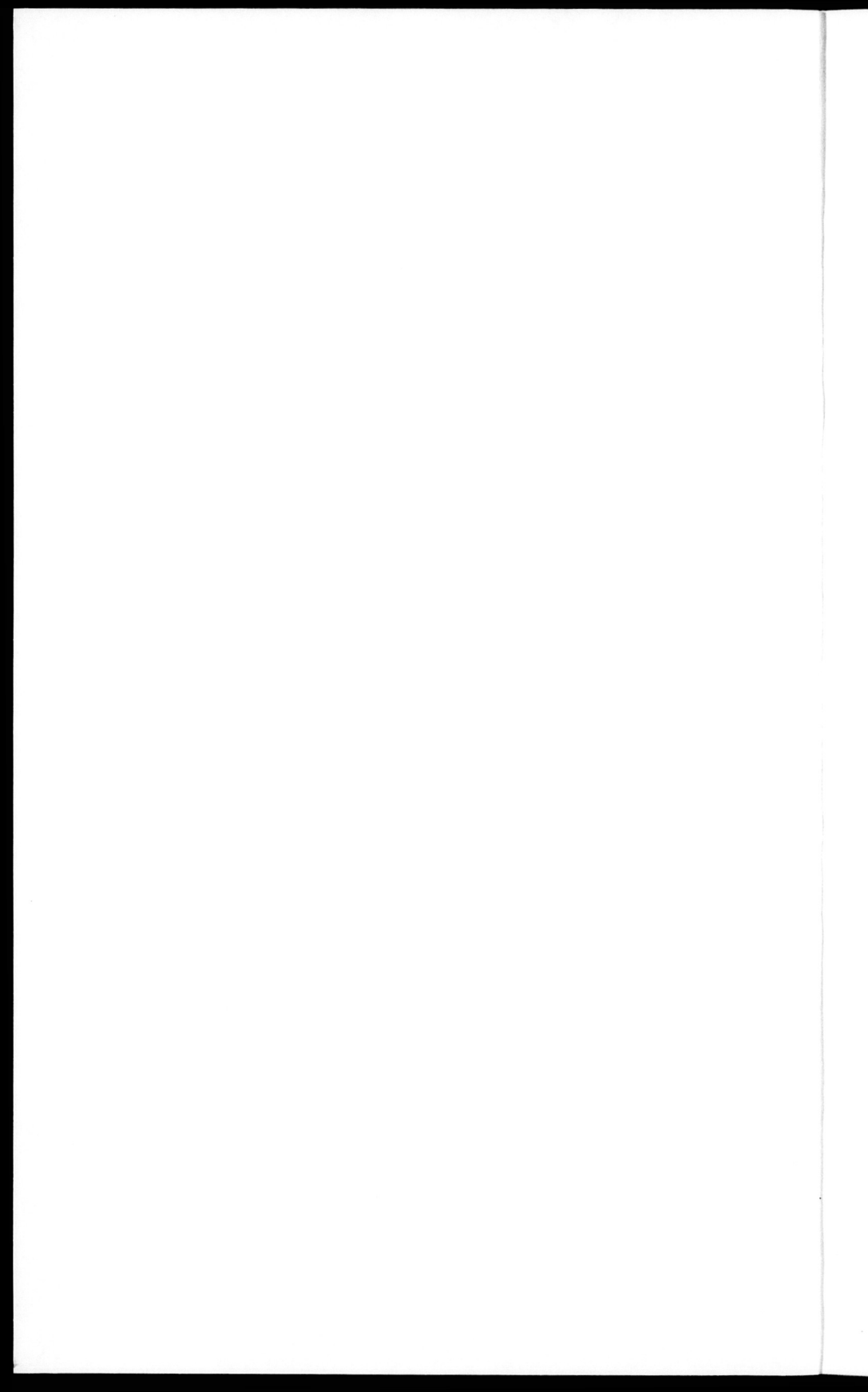
HAARLEM,

J. F. VAN DOBBEN,

1854.

Liergen.

C.653

BIBLIOTHEK
DIERGENEESKUNDE
UTRECHT

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

2856 578 0

MEDEDEELINGEN

BETREFFENDE DE

no 153

INENTING ALS VOORBEHOEDMIDDEL

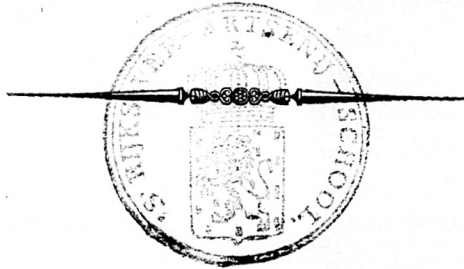
TEGEN DE

LONGZIEKTE.

DOOR

J. HUFFNAGEL,

Rijks-Vecarts te Haarlem.

HAARLEM,

J. F. VAN DOBBEN,

1854.

RECHT

REPRODUCTION

1950

REPRODUCED FROM THE ORIGINAL

1950

1950

1950

1950

1950

1950

VOORWOORD.

Ik heb de eer nevensgaande Brochure mijnen, in den vee-stapel, die belangrijke bron van Nationale welvaart, belangstellenden landgenooten aan te bieden. Zij bevat, behalve een geschiedkundig overzicht van de ontdekking der inenting, als voorbehoedmiddel tegen de heerschende longziekte, en de eindresultaten der waarnemingen van de, zoowel in *Belgie*, als in ons vaderland benoemde Commissien, die met het onderzoek naar de waarde der inenting speciaal zijn belast geweest, ook mijne eigene ervaringen, omtrent deze zoo belangrijke zaak.

Het doel, waarmede ik het heb te zamengesteld, was geenszins, om op de wijze, als thans geschied, te worden in het licht gegeven, daar het oorspronkelijk bestemd was en ook gediend heeft ter beantwoording eener prijsvraag, uitgeschreven door de Afd. *Allmaar* der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ter gelegenheid van het Achtste Nederlandsche landhuishoudkundig Congres in Junij des vorigen jaars.

Eerst in December, dus circa een halfjaar na de inzending, ontving ik het, met eenen Eereprijs der Afdeeling voornoemd bekroond, terug, waarna ik, op uitnoodiging van aanzienlijke landbouwkundigen, tot de uitgave besloot. Aan het program-

ma van bovengenoemden prijsvraag nu niet meer gebonden zijnde, heb ik, tevens gebruikmakende van een paar wenken der Commissie van beoordeeling, sommige wijzigingen in hetzelfde gebragt, en het ook met mijne latere waarnemingen vermeerderd.

Moge het strekken om velen, die tot nu toe, door onbekendheid met de gevolgen der inenting onverschillig, of door eene verkeerde voorstelling er tegen ingenomen zijn, hare waarde meer van nabij te leeren kennen en waarden, dan zal de moeite ruimschoots beloond zijn van den

SCHRIJVER.

Met het oog op onzen zoo rijken Veestapel, die sedert eene reeks van jaren, (1833) door de algemeen heerschende besmettelijke longziekte is aangetast, waardoor zij in hare (*vrije*) ontwikkeling niet alleen wordt belemmerd; maar waardoor tevens belangrijke sommen voor onze Nationale *welvaart* verloren zijn gegaan, — met het oog ook op zoo menigen ongelukkigen landman, die door deze besmettelijke ziekte ten eenemale tot den bedelstaf is gebragt, waren mij de mededeelingen van nieuwe voorbehoed- en geneesmiddelen steeds welkom, en werden velen (zoo door bevoegden als onbevoegden aangegevene) door mij (met meerder of minder vertrouwen) beproefd. Te vergeefs echter waren schier alle pogingen tot genezing of voorbehoeding aangewend, alle hoop was ijdel, alle voorzorg scheen nutteloos, tot dat in het begin van 1852 de Heer F. L. Willems, Med. Doct. te *Hasselt*, in eene verhandeling over de longziekte, eene reeks van inentingsproeven mededeelde, die voorzeker de aandacht van iederen Veearts en landhuishoudkundige tot zich zullen hebben getrokken. En ofschoon hij niet de eerste was, die bij longziekte inentingsproeven genomen heeft, zoo vinden wij toch door hem de eerste belangrijke mededeelingen, de inenting als voorbehoedmiddel betreffende.

Reeds in 1827 deed Prof. HERTWICH te *Berlijn* eene inenting bij eene koe aan den hals met bloed, terwijl hij slijm uit den neus eener longzieke koe in den neus wreef en er

speeksel van op de tong bragt. Het dier werd bovendien eenigen tijd met longziek vee in aanraking gehouden. Het gevolg hiervan was, dat na verloop van zes weken, behalve plaatselijke zwelling van eenen specifieke aard, zich de longziekte openbaarde, waaraan het dier zeven dagen later stierf; terwijl, behalve de gewone door de longziekte te weeggebrachte ontarding, het Celweefsel en de spieren een marmrechtig aanzien hadden verkregen, geheel met dat der longen overeenkomende. Prof. VIX deed mede in 1833 inentingën met twee stukjes long van eene aan de longziekte lijdende koe, en bragt het eene, nog warm zijnde onder de huid van het kossom van eenen stier, en het andere, nadat het tien minuten in koud water gelegen had, na te zijn uitgedrukt, terzelfder plaats bij eene koe. Ook bij deze beide dieren openbaarde zich, behalve hevige plaatselijke verschijnselen, de longziekte, waaraan de koe op den 15^{en}, en de stier op den 18^{en} dag na de inenting stierf.

Deze en meer dergelijke proeven zijn echter alleen met het doel genomen, om het besmettend vermogen der ziekte te bewijzen, waarom dan ook aan Dr. WILLEMS de eer der Prioriteit, schijnt te moeten worden toegekend.

Dr. J. M. J. DE SAIVE, Exprofessor aan de Veartsenij-school te Luik, beweert echter, dat niet Dr. WILLEMS, maar hij de eerste geweest is, die reeds in 1836 de inenting nu eens met meerder, dan met minder goed gevolg, als voorbehoedmiddel tegen de longziekte heeft aangewend; terwijl hij zegt: tot in het laatst van 1852, 4878 runderen te hebben ingeënt, waarvan er slechts *elf* aan de gevolgen zijn gestorven. Van deze 4878 zoude er geen enkele door de longziekte later zijn aangetast. Verder deelt hij mede, dat hij den 16 Februarij 1851 aan Dr. WILLEMS te Hasselt den raad heeft gegeven, inentingën als voorbehoedmiddel te verrigten, van welke mededeelingen Dr. WIL-

LEMS misbruik zoude hebben gemaakt, door zich eene prioriteit toe te eigenen, die volgens bewering van Dr. DE SAIVE hem alleen toekomt.

Behalve Dr. DE SAIVE zegt Dr. N. B. DONKERSLOOT te *Amerongen*, dat hij reeds in het laatst van 1851, dus voor dat hier te lande de Methode van Dr. WILLEMS bekend was, op het landgoed *Hardenbroek* inentingsproeven heeft bewerkstelligd aan twee pinken, door het inbrengen van stukjes long eener pas gestorvene koe in den staart, ter hoogte van den tweeden staartwervel.

Deze beide dieren stierven echter, na eene ontzettende reactie, met nederzetting eener plastische stof langs de rigting van het heiligbeen en tuberculeuse massa's tusschen de bilsperen, en zelfs in het rectum.

Vervolgens deed hij nog enkele inentingën met eenige greinen van eene (verharde) gehepatiseerde long, meer op het midden des staarts, waarop minder hevige, maar toch duidelijke reactien volgden; terwijl de door hem geënte dieren van de longziekte verschoond bleven.

Deze Methode is later (2 en 3 Julij 1852) door mijnen geachten collega J. F. VAN DOMMELLEN, Rijks Veearts te *Baarn*, (Prov. *Utrecht*) gevolgd bij negen runderen. Van deze hadden er zes gevat, waarvan er een op den 20sten dag na de inenting stierf, bij een tweede de staart geheel en al afviel; terwijl de andere vier alle zeer in hunnen groei teruggingen en sterk vermagerden.

Volgens Dr. WILLEMS mededeelingen, zou hij aan de directe besmettelijkheid der longziekte twijfelen, daar hij de resultaten der vroeger door HERTWIG, VEX en DIETERICHS gedane proefnemingen, meer toeschreef aan eene algemeene bloedontaarding, door het invoeren van bedorven zelfstandigheden in den bloedstroom voortgebracht. Hij besloot toen, gedrongen door de groote verliezen in de stallen zijns vaders,

waar de longziekte reeds sedert 1836 meer dan 500 runderen had aangedaan, inentingën te beproeven.

Hiertoe gaven drie omstandigheden hem aanleiding.

1. Om te onderzoeken of longziekte door inenting kon worden voortgeplant.

2°. Dat de ondervinding heeft geleerd, dat vele besmettelijke ziekten op gezonde menschen en dieren, ingeënt zijnde, veel van haar kwaadaardig karakter verliezen; en

3°. Dat dieren, die de longziekte eenmaal hebben doormaakt, in den regel voor het vervolg daarvan verschoond blijven.

Zijne eerste proeven nam hij in December 1850 op kippen, kalkoenen, honden, varkens, schapen en zelfs toevallig door verwonding op menschen, die echter allen zonder eenige zichtbare uitwerking bleven.

Vervolgens deelt hij eene reeks van proeven mede, met bloed, slijm en lijmphe aan verschillende plaatsen des lichaams verrigt, waarvan de resultaten verre van bevredigend waren.

Toen hij echter, bij de lijkopeningen zijner eerste doodelijk afgeloopene gevallen, ontwaarde, dat het algemeene lijden, hetwelk hij waargenomen had, zich in de buikholte localiseerde; terwijl de in de borstholte gelegene organen verschoond bleven, en de physische eigenschappen, het Microscopisch onderzoek, en de scheikundige ontledingën bewezen, dat hij bij de longziekte en bij hare inenting met hetzelfde ziekte proces te doen had, besloot hij zijne proefnemingen verder voort te zetten.

Van nu af aan ging hij echter van een geheel ander doel uit.

Was het toch oorspronkelijk zijne meening geweest de ziekte zelve een meer goedaardig karakter te doen verkrijgen, thans wilde hij trachten, door het te weeg brengen van een eigenaardig plaatselijk ziekte proces, de voorbeschiktheid

voor de longziekte even goed weg te nemen, als het doorstaan der ziekte zelve dit doet, en daar hij het verwijderd meer extensief en algemeen lijden, in de keus der stof en de plaats der inenting zocht, zoo vervolgde hij zijne proefnemingen op de stallen zijns vaders, met het uitgeperste vocht van niet geheel gehepatiseerde longen in de punt des staarts te brengen, bij 108 runderen, waarvan er drie aan de gevolgen der enting zijn gestorven; terwijl er dertien de top des staarts verloren hebben. Bij de meesten openbaarde zich eene plaatselijke werking, die na weinige dagen weder herstelde; terwijl bij eenigen, zelfs na eene twee en drie malen herhaalde inenting, zich volstrekt geene werking (reactie) openbaarde.

Gedurende een geheel jaar bleef al dit vee van longziekte verschoond, en daarentegen stierven later van de vijftig overige niet geënten op denzelfden stal, zeventien aan de longziekte.

De twee eerste sterfgevallen schrijft hij toe:

1°. Aan de ongepaste, te nabij voorname levensorganen, gelegene plaats der inenting.

Hij had namenlijk den 10den Mei 1851, 9 ossen op den staart geënt, (de juiste plaats wordt niet aangewezen, vermoedelijk echter aan het bovenste gedeelte) bij 7 openbaarde zich belangrijke werking, waarvan er twee aan de gevolgen stierven.

2°. Aan de stof, waarmede hij geënt had, zijnde van een in een vergevorderd tijdperk der ziekte geslagt rund.

De dood van den derden os, die op de gewoonlijk door hem gevolgde wijze was ingeënt, zoekt hij in eene ontarding van het bloed, veroorzaakt door het nemen van de smetstof uit de long, van een aan de ziekte gestorven rund.

Als gevolgtrekking zijner waarnemingen neemt hij aan:

1°. De longziekte is niet besmettelijk door inenting van bloed of andere stoffen van zieke dieren genomen, en op gezonde overgebracht.

2°. Dat, door de door hem gevolgde handelwijze, honderd en acht runderen van de longziekte zijn verschoond gebleven; terwijl van vijftig runderen, op welke de inenting niet was verrigt, zeventien later de ziekte hebben gekregen, en dat thans de longziekte uit de stallen zijns vaders is verdwenen, waar zij sedert 1836 onafgebroken had geheerscht.

3°. Dat de inenting, hetzij dat zij ziekelijke reactien te weeg brengt of niet, de dieren voor de longziekte behoed (preserveert).

4°. Het vocht, door persing verkregen uit eene long van een in het eerste tijdperk der longziekte geslagt rund, is de beste stof om de inenting te verrigten.

5°. De zichtbare verschijnselen der inenting openbaren zich tusschen de tien en dertig dagen.

6°. De smetstof brengt geene reactien te weeg bij dieren, die vroeger de longziekte hebben doorstaan of ingeënt zijn.

7°. Runderen, door inenting voorbehoed, kan men ongehinderd aan de besmetting blootstellen, en worden spoediger vet, dan niet ingeënte onder dezelfde omstandigheden.

8°. De inenting moet met voorzigtigheid en zorg worden bewerkt, het best op magere runderen; terwijl men ongeveer tien dagen na de inenting een zoutachtig purgeermiddel ingeeft.

9°. Men brengt door inenting eene nieuwe ziekte voort, men vestigt namelijk de ziekte der longen met al hare bijzondere kenteekenen uitwendig.

10°. De smetstof der longziekte heeft dit eigenaardige, dat alleen het rundvee daarvoor vatbaarheid bezit; terwijl alle andere diersoorten daarvoor onvatbaar zijn.

Als een onmiddelijk gevolg der zoo even aangegevene daadzaken, die uit een rapport van den heer WILLEMS aan den Minister van Binnenlandsche Zaken in *België* zijn getrokken, werd op den 3den April 1852 het besluit genomen

eene Commissie te benoemen, die belast werd een naauwkeurig onderzoek in te stellen, omtrent de waarde der ontdekking van den boven genoemden Belgischen geneesheer.

De bedoelde Commissie bestond uit de heeren :

SAUVEUR, Inspecteur Generaal voor de civile gezondheidsdienst (*service de Santé civil*).

VERHEIJEN, Directeur der Veeartsenijschool te *Brussel*.

BELLEFRROID, Chef van de afdeling landbouw aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken.

THIERNESSE, Professor aan de Veeartsenijschool te *Brussel*.

GLUGE, Professor aan de hoogeschool te *Brussel*.

DOUTERLUIGNE, Rijks Veearts te *Brussel*.

THEIS, Med. Doctor te *Brussel*.

DE FAIJS en HUSSON, Repetitoren aan de Veeartsenijschool te *Brussel*.

Terwijl bij Ministeriëel besluit van den 25sten Augustus nog drie leden, afgevaardigd door de koninklijke academie voor de geneeskundige wetenschappen, de heeren TALLOT, DIDOT en MARINUS, gemagtigd werden, aan de werkzaamheden der Commissie deel te nemen.

Groot is voorzeker de ijver te noemen, die het Belgisch Gouvernement aan den dag legde, wanneer men het oog slaat op de veelvuldige circulaires en de maatregelen, die door het Ministerie van Binnenlandsche Zaken genomen werden, alsook de geldelijke opofferingen, die de staat zich getroostte. Loffelijk zijn de pogingen, die de Commissie aanwendde om zekerheid te verkrijgen, omtrent de waarde eener ontdekking, die, blijkens de proefnemingen en de ondervinding van eenen Brusselschen geneesheer, het nooit te vergelden vermogen zoude bezitten, eene ziekte uit te roeijen of minstens schadeloos te maken, die nu reeds onnoemelijke schatten aan bijna alle landen van Europa had gekost.

Het kan uit den aard der zaak niet in ons plan liggen,

om het voor mij liggend Belgische rapport in zijn geheel over te nemen. Hetzij voldoende dien aangaande eenige hoofdpunten aan te stippen en de conclusie der bovengenoemde Commissie aan te halen.

Vier en vijftig Veeartsenijkundigen in *België* verrigften van Maart tot December 1852 inentingen op 5301 stuks vee, (zie bijgaande staat No. 1) van verschillenden leeftijd en bestemming, 2330 stuks waren afkomstig van onbesmette, 2971 uit besmette stallen, bij 4324 geschiedde de inenting met volkomen goed gevolg, waarvan 2030 afkomstig waren van gezonde en 2294 van besmette stallen.

Terwijl bovendien door den heer LE COMTE, Veeartsenijkundige in *Oost Vlaanderen* nog 248 stuks met goed gevolg zijn ingeënt.

Van de 5301 zijn 86 aan de gevolgen der inenting overleden, waaronder *elf* zijn mede gerekend, waarbij de operatie op eene zeer ongunstige plaats, namenlijk aan het Kossum is geschied. 74 verloren de geheele en 304 een gedeelte van den staart; terwijl er 73 de longziekte kregen na de inenting.

Van de 248, door den heer LE COMTE ingeënt, zijn er 10 aan de gevolgen overleden.

Hoe menigvuldig nu ook, blijkens dit rapport, de waarnemingen mogen zijn, die ter gunste van de inenting spreken en onder de noodige voorzorgen ten sterkste tot verder onderzoek blijven aanbevelen, zoo schijnt toch, uit het onderzoek der Belgische Commissie te blijken, dat 55 gevallen zijn voorgekomen, waarin een goed gewerkt hebbende inenting onvermogen is geweest, het uitbreken der longziekte te voorkomen; (zie staat No. 2.

De Commissie sluit haar rapport aldus:

1°. Dat de inenting met stof, genomen uit eene gehepatiseerde long, geen geheel onfeilbaar voorbehoedmiddel oplevert tegen de longziekte.

2°. Dat de verschijnselen, die waargenomen worden na eene gelukte inenting, meermalen bij hetzelfde individu kunnen worden opgewekt, onverschillig of dit door de longziekte al of niet is aangedaan geweest, en dat inenting en longziekte tegelijkertijd bij hetzelfde dier kunnen voorkomen en zich ontwikkelen, en er belangrijke storingen kunnen plaats hebben in het tot inenting gekozen lichaamsdeel; terwijl de ziekelijke aandoening der longen eenen ongunstigen afloop te gemoet gaat.

En wat eindelijk de vraag aangaat, of de inenting werkelijk een voorbehoedmiddel tegen de longziekte is, en indien het zoo ware, in welke evenredigheid en voor hoe lang zij de dieren voor besmetting vrijwaart? verklaart de Commissie alleen te kunnen zien opgehelderd, door latere onderzoeking en proefnemingen.

Ook van wege het Nederlandsch Gouvernement werd er eene Commissie benoemd, uit den heer Directeur en de Leeraren van 's Rijks Veeartsenijschool te *Utrecht* bestaande, die, na eerst te *Hasselt* de zaak zelve te hebben onderzocht, de proefnemingen op Nederlandschen bodem hebben voortgezet.

Uit de eerste door die Commissie gedane mededeelingen blijkt, dat van de 267 door hen, op de door Dr. WILLEMS in zijne memorie aangegevene wijze, ingeënte runderen, de werking zich bij 150 heeft geopenbaard. Het minst vertoonde zich dezelve bij kalveren, en in het geheel niet bij runderen, die door de longziekte waren aangetast, of dezelve vroeger hadden doorstaan.

Overeenkomstig het gevoelen van de Commissie is:

1° De inenting der longziekte eene niet in alle deelen onschadelijke kunstbewerking.

Van de 267 door hen ingeënte runderen gingen er *tien* aan de gevolgen der operatie ten gronde, terwijl er bij *dertig* een grooter of kleiner gedeelte van den staart verloren

ging. In den regel bepaalde zich echter de werking tot de plaats der inenting. (Zie staat No. 3 en 4).

2°. Acht zij het noodig, ten einde zoo veel mogelijk ongunstige gevolgen te voorkomen, eenige omzigtigheid in acht te nemen, zoo omtrent de keus der stof, als de tijd der aanwending. De herfst komt haar het geschiktste voor.

3°. Nadeelige gevolgen kunnen niet altijd worden vermeden, daar zij, behalve in uitwendige omstandigheden, mede in den individuelen toestand van het dier gelegen zijn.

4°. Evenmin als de longziekte, zijn de hevige werkingen en gevaarlijke verschijnselen, in hare voortgangen voor te komen of te stuiten. De plaatselijke behandeling bestond in insnijdingen in de pijnlijk gespannen deelen, met verzachtende verkoelende wasschingen. In meer ernstige gevallen is een mixtuur met verdund zwavelzuur aangewend. Wanneer reeds koud vuur aanwezig was, of de betrokkene deelen daarin dreigden over te gaan, zijn looistofhoudende afkooksels met verdund zoutzuur, brandig houtzuur en kamfer gebruikt. Wanneer tevens de algemeene gezondheidstoestand was aangedaan, werden verkoelende en antiplastische, later anti-septische, met bittere versterkende middelen gegeven; doch immer zonder eenig goed gevolg.

5°. Daar waar een hevig beloop plaats had, hetgeen zelfs met den dood eindigde, zijn nimmer ziekelijke ontardingingen in de borstholte of in de longen; maar steeds in de buikholte aangetroffen.

6°. Wanneer de inenting zich als eene plaatselijke aandoening voordoet, heeft zij op den algemeenen gezondheidstoestand, noch op de melkgeving, noch op de tochtigheid eenig nadeelig gevolg. Alleen in die, waar zich, wegens vroegere hevige werking, woekerende verzweringen voor doen, blijven de dieren eenigen tijd kwijnen.

7°. Daar er zich twee gevallen hebben voorgedaan, dat

koeijen, na de inenting waarschijnlijk eene week te vroeg hebben gekalfd, wordt de inenting bij vergevorderden dragt-tijd ontraden.

Aborteren is zelfs bij doodelijk afgeloopene gevallen niet waargenomen.

8°. Het komt de Commissie waarschijnlijk voor, dat die runderen, waarbij zich de longziekte na de inenting voordoet, reeds voor de inenting door dezelve waren aangedaan, ofschoon daarvan geen enkel verschijnsel is waargenomen.

Zij grond dit haar vermoeden op belangrijke, aan 's Rijks Veeartsenijschool genomene proeven.

Al het, in den hiernevens gevoegden staat no. 4, omschreven vee, behalve no. 9. 20. 22. 24. en 26, die reeds vroeger, of aan de longziekte, of aan de gevolgen der inenting, waren gestorven, werd in eenen stal vereenigd, nadat de verschijnselen, die ten gevolge der inenting ontstaan waren, bleken afgeloopen te zijn, en werden er onder de ingeënte en niet ingeënte runderen longzieke beesten geplaatst.

Ongeveer vijf en een halve week na het inbrengen van longziek vee in voornoemden stal, werden de eerste verschijnselen van longziekte bij no. 34—36 (zie Staat no. 4) waargenomen, vervolgens bij no. 33, later bij no. 35, en eindelijk bij no. 57; terwijl no. 33, 34, 35 en 37 aan dezelve binnen de dertien weken, na het inbrengen van longziek vee in den stal, zijn gestorven.

Deze vijf waren niet ingeënt; terwijl al het overige, op den stal aanwezige vee, tot heden volkomen gezond is.

Bij geen dezer koeijen heeft zich gedurende al dien tijd, het geringste verschijnsel geopenbaard, dat het bestaan der longziekte, zelfs in den geringsten graad, zoude kunnen doen vermoeden.

9°. Even als runderen, die eenmaal de longziekte hebben doorstaan, daardoor zelden ten tweede male worden aange-

tast, zoo bleef eene tot tweemaal herhaalde inenting aan een van de longziekte hersteld rund zonder uitwerking.

10°. Daar de genomene proeven een merkwaardig bewijs opleveren, dat aan de inenting het althans tijdelijk vermogen, om voor de besmetting der longziekte te beveiligen, niet kan ontzegd worden, zoo blijft het onzeker in hoeverre de vatbaarheid van de ziekte volkomen, of wel voor langeren tijd is verloren gegaan.

Uit den aard der zaak moet er langer tijd verloopen, voor en aler hieromtrent iets stelligs kan mede gedeeld worden

Zoo wij nu de eindresultaten der Belgische en Hollandsche Commissien met elkander vergelijken, dan ontdekken wij dat de zienswijze dier beide lichamen zeer uiteenlopende is, welke onzes inziens hoofdzakelijk moet gezocht worden, in de wijze waarop die beide Commissien tot hunne gevolgtrekkingen gekomen zijn. In *Belgie* toch zijn de proeven en waarnemingen genomen door ruim vijftig deskundigen, onder verschillende zeer uiteenlopende omstandigheden; terwijl onze Commissie, enkel uit zelf genomene waarnemingen hunne besluiten getrokken heeft, waarom het uit den aard der zaak is afte leiden, dat men het meeste vertrouwen in de mededeelingen der laatste te stellen heeft. Ik althans aarzel niet zulks te doen, en gevoel mij te meer daartoe gedrongen, doordien mijne eigene ondervinding het meest daarmede in overeenstemming is.

Behalve de door de Belgische en Hollandsche Commissie, genomene proeven, heeft de Rijksveearts J. F. VAN DOMMELLEN te *Baarn*, eene reeks van belangrijke inentingsproeven medegedeeld, die in Staat no. 5 zijn te vinden.

Terwijl men zich elders met proefnemingen onledig hield, openbaarde zich ook bij mij den lust inentings proeven te verrigten, even als dit voorzeker bij iederen veearts, die den vaderlandschen Vee stapel na aan het harte ligt, het geval zal zijn.

Te meer, daar zoowel de berigten uit *Belgie*, als de resultaten der proefnemingen van den Heer Directeur en Leeraren aan 'sRijks Veeartsenijschool steeds gunstig waren, ook ik daardoor in staat zoude zijn, de door inenting teweeg gebragte ziekteprocessen, als ook de meerdere of mindere waarde derzelve, meer van nabij te leeren kennen. Reeds menigmaal hadden echter de door mij met dat doel aangewende pogingen schipbreuk geleden.

Vele landbouwers toch hebben een wantrouwen en vooroordeel tegen al wat nieuw is, en niet ten volle door hen wordt begrepen; terwijl wij van den anderen kant door de groote onvolkomenheid onzer kennis, de ontzettende réactien en nu en dan doodelijken afloop, die wij te *Utrecht* gelegenheid hadden te zien, geene inentingën konden of mogten verrigten, dan na den Veehouder met alle mogelijke nadeelige gevolgen bekend te hebben gemaakt.

De Hoog Wel Geb. Heer B. A. Baron VAN VERSCHUER, was de eerste, die mij in de gelegenheid stelde, te beproeven de longziekte, die in een van zijne Vee koppels vrij hevig woedde, en reeds eenige slagtoffers geveld had, in haren verderfelijken loop te stuiten.

Van dezen, uit *Acht* melkkoeijen bestaanden koppel werden op den 23 Augustus, 1852, 7 ingeënt, met stof van eene koe genomen, die in het tweede tijdperk der ziekte was geslagt.

Gelijktijdig werden er nog *Vier* pinken van eenen onbesmetten koppel geënt, die welwillend tot proefneming waren afgestaan. De eersten liepen in de weide, terwijl de laatsten in eene ruime schuur werden gehouden.

Reeds den volgenden dag openbaarde zich bij eene der koeijen de longziekte, onder de gewone verschijnselen, met een zoo snel verloop, dat zij den 30 Augustus, reeds stierf; terwijl de entwondjes zich als eenvoudige lancetsteken voordeden.

Den 2 September werd eene tweede koe longziek, hier was het beloop echter meer sloopend, (chronisch) daar de dood eerst den 7 October volgde.

Tegelijkertijd met de longziekte openbaarde zich eene ontstekingachtige zwelling van den geheelen staart met seruze doorzweeting, na het doen van diepe insnijdingen en het wasschen met eene infus: Chamm. met murias ammon. nam de zwelling langzaam af; terwijl een klein gedeelte des staarts door koud vuur (gangraena) verloren ging.

Bij de sectie vond ik, behalve de gewone, door de longziekte te weeg gebragte desorganisatie, de bilsperien buitengewoon bleek en hier en daar tusschen deze eenig serum uitgestort.

Hoe exceptioneel deze waarneming ook zijn moge, zoo is toch uit dezelve genoegzaam blijkbaar, dat beide ziekte processen gelijktijdig kunnen voorkomen. Den 4den September begon de staart van eene tweede koe pijnlijk te zwellen, welke zwelling weldra eenen onrustbarenden omvang kreeg en zich over het kruis tot de lendenen uitstreckte.

Deze staart werd als de voorgaande behandeld. Zij ging evenwel bijna geheel verloren, terwijl van het overgeblevene gedeelte de huid, die door eene korstachtige verzwering was vernietigd, zich zeer langzaam reproduceerde. Ofschoon, tijdens dit ziekte proces, de melk afscheiding veel verminderd en het dier sterk vermagerd was, bleef de eetlust en herkauwing normaal; terwijl de mest en urine ontlasting zeer waren bemoeijelijk, ongetwijfeld als een gevolg van vernauwing der wegen door exsudaat in haar weefsel. Deze koe, in den zomer van 1853 geweid zijnde, werd buitengewoon vet.

Den 10den September hadden de staarten van drie der vier overige koeijen, en van twee der pinken goed gevat: van deze koeijen verloor eene, door hevige spanning, de

punt van den staart en bij eene der pinken ontstond eene oploopende, zeer pijnlijke zwelling, die eerst den staart en later ook het kruis innam. Deze zwelling was evenwel op verre na zoo uitgebreid niet, als bij de onder 4 September vermelde koe; maar zij werd even als deze behandeld, waarbij het zich liet aanzien, dat zij er met verlies van een gedeelte van den staart zoude afkomen, te meer daar de zwelling aanmerkelijk begon af te nemen. Het bleef mij echter onmogelijk ettervorming in de gemaakte wonde voort te brengen, er werd slechts een citroenkleurig albumen doorgezweet, dat zeer spoedig opdroogde en waardoor de wonden steeds met korsten bedekt waren. De eetlust en herkaauwing gingen toen verloren, het dier vermagerde sterk, verloor het vermogen zich van achteren op te rigten en stierf op den 27sten September.

Lijkopening. Reeds onmiddelijk na het wegnemen der huid waren de ontzettende uitwerkselen, die de inenting hier had te weeg gebracht, zichtbaar. Zij bepaalden zich echter geheel tot het achterste gedeelte des ligchaams en bestonden in eene zeer overvloedige uitstorting van plastisch exsudaat, dat de bil- en lendenspiereu niet alleen geheel overdekte; maar in het verbindend weefsel tusschen en onder de spiereu in groote hoeveelheid werd aangetroffen. De buiksholte bevatte veel serum, het peritonaeum was met plastisch exsudaat als bekleed, de damrokken, vooral die van het rectum, waren verdikt, de darmscheelklieren door plastische infiltratie vergroot; terwijl het exsudaat in de bekkenholte overvloedig voorkwam. De organen der borstholte leverden niets abnormaals op.

De staart der zevende koe, welke een jaar vroeger de longziekte had doorstaan, alsmede die der twee overige pinken, bleef geheel werkeloos.

De achtste niet ingeënte koe van dezen koppel, stierf den 22sten September aan de longziekte.

Ons met deze proefnemingen onledig houdende, openbaarde zich de ziekte in eenen anderen, grooteren, en van den eersten geheel afgescheidenen koppel van denzelfden eigenaar.

Daar de zoo aanstonds medegedeelde resultaten evenwel niet bijzonder gunstig waren, besloot de Heer **VERSCHUER** eerst tot het voortzetten der proefneming, toen van dezen tweeden koppel twee koeijen gestorven, en drie anderen, met een kalf, op nieuw aangetast waren.

Het kalf niet langer dan drie dagen ziek geweest, en den 31sten October op mijn verzoek geslagt zijnde, nam ik uit eene nog warme, slechts geïnfilterde longkwab de stof waarmede ik de inenting onmiddelijk verrigtte, aan :

19 Kalfdragende koeijen, waarvan 3 aan de longziekte lijdende,

- 1 Tweejarigen stier,
- 2 Kalfvaarzen,
- 8 Pinken, en
- 6 Kalveren.

De drie longzieke koeijen werden in de weide gebracht, bij de vroegere ingeënten, waar zij zonder eenige zichtbare reactie op de inenting, langzamerhand zijn achteruitgegaan en gestorven.

Wij hebben evenwel niet kunnen ontdekken, dat de ziekte door de inoculatie in haar beloop is bespoedigd, zoo als men in *Belgie* schijnt te hebben waargenomen.

Van de 16 overige koeijen hebben 13 goed gevat, en behalve bij 3 pinken en 4 kalveren is bij al het jonge vee meerdere of mindere zwelling waarneembaar geweest. De reactie schijnt bij het jonge vee echter niet zoo spoedig te volgen, als bij het volwassene, daar bij het laatste tusschen den 4. en den 12. dag reeds duidelijke sporen van werking waarneembaar waren, in zwelling der wondlippen

met korstvorming op dezelve bestaande; terwijl het zich bij het eerste tusschen den 10 en 26 dag openbaarde.

Van de 4 koeijen, waarbij ik geene werking heb gezien, had er eene een jaar vroeger de longziekte doorstaan; terwijl er zich op den 10. November bij eene andere verschijnse-len derzelve voordeden, waarvan het dier echter, na circa drie weken ziek te zijn geweest, zonder eenige behandeling is hersteld.

Van deze 36 ging er geen aan de gevolgen der inenting ten gronde, en ontstond er slechts bij eene vaars belangrijke pijnlijke zwellings, die, na dagelijksch met ungt: merc. campulv. opii te zijn ingewreven, na verloop van 4 à 5 dagen weder afnam; terwijl het dier er met het verlies van een paar staartwervelen afkwam. Na dien tijd heeft er zich op de Hartekamp geen enkel geval van longziekte voorgedaan.

Aangemoedigd door den gunstigen afloop der tweede proefneming, deed ik op den 6 Januarij 1853, op eene der boerderijen van Mevrouw de Douarière BARNAAERT, op den Vogelenzang, eene derde, aan 4 koeijen, waaronder drie kalfdragende,

3 Kalfvaarzen,

2 Pinkstieren, en

18 halfjarige kalveren, waaronder een sedert een paar dagen door de longziekte aangetast. Dit kalf werd geslagt en vervolgens gehandeld, even als bij de tweede proefneming.

Van deze hebben 3 koeijen, 3 vaarzen, 2 stieren en 10 kalveren duidelijk gevat; terwijl de werking zich van den 3. tot den 28. dag openbaarde.

Den 14. Januarij kreeg de vierde, niet gevat hebbende koe, de longziekte, waaraan zij eene week later is bezweken, en den 10 en 15. Februarij twee der kalveren. Ook

deze hadden niet gevat, en waren tijdens de operatie reeds hoestende, zij zijn echter beide hersteld. Tot heden is ook die stal van meerdere ziekte gevallen verschoond gebleven.

Ook hier liepen de operaties zeer gunstig af, daar er slechts bij eene koe en eene vaars oplopende zwelling ontstond, die zich echter tot de staarten bepaalde, en waarbij de unct, merc. cumpulv. opii spoedig ontspanning te weeg bragt; alleen bij de vaars ging door droog versterf een klein gedeelte van den staart verloren.

Vervolgens werd door mij op den 26 Maart de inenting verrigt bij den landbouwer J. KESSE te *Haarlem* aan *tien* Melkkoeijen, waaronder *twee*, die spoedig moesten kalven en aan *twee*, zes á acht weken oud zijnde kalveren, allen in schijnbaar gezonden toestand.

Het was echter te vooronderstellen, dat hier reeds natuurlijke besmetting had plaats gehad, daar er bij mijne komst op den stal, eene koe in het laatste tijdperk der longziekte, midden tusschen het andere vee stond, die, na onmiddelijk te zijn verwijderd, nog dien zelfden nacht is overleden.

Van deze *tien* koeijen hebben er *zes* goed gevat, waaronder de beide kalkkoeijen, die regelmatig ongeveer *zes* weken na de inenting hebben afgekalfd.

Bij allen was de werking zacht en plaatselijk, terwijl er bij eene kalkkoe de punt van den staart door gangreen verloren ging.

Zoowel eetlust en herkaauwing, als melk-afscheiding bleven gedurende het geheele beloop onveranderd.

Bij de vier overige niet gevat hebbende koeijen was er eene, die in het najaar van 1851 de longziekte had doorstaan, terwijl er twee later de longziekte kregen. De eerste op den 21 April, die een paar dagen daarna werd geslagt en de tweede op den 9 Mei, die echter zonder eenige behandeling weder herstelde. Ook de beide kalveren hadden niet gevat.

Tot nu toe kwamen er onder deze koeijen geene nieuwe ziekte gevallen meer voor, niettegenstaande zij aan de besmetting zijn blootgesteld geweest, daar de beide, na de inenting ziek gewordene koeijen, niet zijn afgezonderd.

Deze inentingën werden verrigt met stof uit een geinfiltreerd gedeelte eener long van eene, twee dagen te voren in het tweede tijdperk der ziekte, geslagte koc.

Op den 26 April deed ik de inenting op den onbesmetten stal van den Wel Edelen Geboren Heer A. H. VAN WICKEVOORT CROMMELIN,

aan eenen Engelschen stier.

« Zeven koeijen

« Vier pinken en

« Drie kalveren van 6—10 weken oud.

Van deze hebben de stier, vier koeijen en twee pinken goed gevat. Ook bij deze kalveren bragt de enting geene reactien te weeg.

Op denzelfden dag entte ik bij den Hoog Welgeb. Heer Jhr. G. F. VAN TETS, in den Vogelenzang, 17 tweejarige vaarsen in, waaronder zich een paar gevallen van longziekte hadden voorgedaan.

Van deze 17 vaarsen hebben 10 goed gevat, terwijl er op den 27 Mei, bij een der niet gevat hebbende de longziekte zich heeft geopenbaard, van welke ziekte het, na ruim drie weken lijdens, langzaam herstelde. Behalve bij deze vaars, waarbij zich de longziekte volkomen ontwikkelde, deed zich bij nog twee der niet gevat hebbende, in het begin van Junij een drooge hoest voor, met verminderden eetlust gepaard, van welke ongesteldheid zij echter, na drie à vier dagen, zonder eenige geneeskundige behandeling herstelden.

Zoowel de eerste, als de beide laatstgenoemden bleven tusschen het hier vermelde en later te noemen vee op den stal, (zijnde de zomerstalvoeding hier ingevoerd) waardoor

ruime gelegenheid tot besmetting werd gegeven: al het vee bleef echter van longziekte verschoond.

Beide op den 26 April verrigtte inenting, alsmede die op den 3 Mei, geschieden met stof, afkomstig uit het geinfiltreerd gedeelte eener vierentwintig uren te voren geslagte koe, in het tweede tijdperk der ziekte.

Op den 3 Mei werden door mij bij denzelfden eigenaar ingeënt:

Drie melkkoeijen, waaronder een die spoedig moest kalven, en *vijf* tweejarige vaarsen.

Van de *drie* koeijen hebben er *twee* goed gevat.

« « *vijf* vaarsen mede twee,

Dit vee is aan de markt van onbekende eigenaars aangekocht.

Nog entte ik op denzelfden dag bij den Wel Edelen Geboren Heer A. H. VAN WICKEVOORT CROMMELIN zes pinkkalveren in; van deze 6 pinken, hebben er 2 goed gevat.

Op eene der gevat hebbende en bij eene tweede, die ter plaatse der inenting geene werking vertoonde, openbaarde zich in het begin van Junij een pustuleus uitslag, over het geheele ligchaam, waaraan zij zich bestendig lekte en schuurde. Hierdoor liepen de puisten te zamen en bragten uitgebreide korstachtige verzweringen voort, waardoor zij in haren groei zeer zijn achteruit gegaan.

Opmerkelijk is het, dat deze beide pinken, die met de overige vier, eenige dagen voor het inenten, van Hoorn waren komen loopen, op dien marsch door hevige ontsteking van de kootgewrichten der voorste ledematen waren aangedaan; terwijl de overigen verschoond bleven.

Nog werden op den derden Mei bij den Wel Edelen geboren heer H. A. VAN WICKEVOORT CROMMELIN, op Woestduin, door mij ingeënt *vijf* melkkoeijen, waaronder *twee* aan de longziekte lijdende, *vijftien* pinken en *een* kalf ongeveer 7 weken

oud; uit deze vijf koeijen hebben er twee der gezonden goed gevat, en van de *vijftien* pinken *vijf*. Ook bij dit kalf nam ik geene werking waar. Van de beide longzieke koeijen is de eene gestorven en de andere hersteld.

Tot heden hebben zich daar geene nieuwe longziekte gevallen voorgedaan.

Op den 11den Mei deed ik bij den Hoog Wel Geboren Heer B. A. Baron VAN VERSCHUER inentingën bij *tien* melk-koeijen, van eenen onbesmetten stal aangekocht, met stof uit eenen geheel plaatselijk werkenden staart, van eene op den 26sten April geënte koe verzameld.

Ik verkreeg deze stof door het voorzigtig opligten der zich op eene der entwondjes gevormd hebbende korst, die ongeveer de grootte van eenen rijksdaalder had. Hierdoor vloeide uit de wond zelve, eenig bloederig Albumineus vocht, dat op een horologieglas werd opgevangen en ongeveer een uur later tot bovengenoemd einde gebruikt.

Bij geen dezer koeijen heb ik echter eenige werking kunnen bespeuren. Op den 5den Julij herentte ik twee derzelve met stof uit eene long, doch zonder zichtbare werking.

Den 24sten Mei verrigtte ik inentingën bij den Hoog Welgeboren Heer, Jonkh. G. F. VAN TETS, in de Vogelenzang, aan *zes* vaarsen, met verkregen stof uit eene der abcesvormige verhevenheden, die zich op den door eene oplaopende zwelling aangedanen staart, van eene den 26sten April geënte vaars voordeden.

Van deze *zes* vaarsen hebben er *drie* duidelijk gevat, de werking was echter zeer zacht en geheel plaatselijk.

Met dezelfde stof entte ik bij den Hoog Welgeboren Heer B. A. Baron VAN VERSCHUER, twee zeer jonge kalveren, en herënte twee der in October 1852 geënte koeijen, waarvan een vroeger goed had gevat; terwijl de andere, de vroeger omschrevene, van de longzieke hersteld was.

Ik nam echter noch bij de kalveren, noch bij de koeijen eenige werking waar.

Den 10den Junij paste ik bij den heer A. SPRUYT te *Wad-dingsveen*, de inenting toe, aan eenen uit zes en dertig melk-koeijen bestaanden koppel, waaruit in den loop van den zomer een drietal aan de longziekte was bezweken, waaronder eene, slechts weinige dagen voor het inenten. Van deze 36 hebben er 28 duidelijk gevat, en bij allen bepaalde zich de werking ter plaatse der inenting, zonder eenig staart verlies te weeg te brengen; terwijl er noch in de voeding, noch in de melkafscheiding eenige verandering werd waargenomen.

Ook dit vee bleef later van de longziekte verschoond, terwijl ongeveer twee maanden later, onder het overige niet geënte vee van voornoemden heer A. SPRUYT de longziekte uitbrak.

Den 6den Julij herentte ik twee der tien op den 11den Mei geënten, doch zonder zichtbare uitwerking.

Deze herenting geschiedde met stof uit eene long genomen.

Bij den Wel Edelen Geboren Heer A. H. VAN WICKEVOORT CROMMELIN entte ik op den 5den Julij, en op den 10 en 24sten December, 4 schijnbaar gezonde, nieuw aangekochte koeijen in. Bij twee openbaarde zich de werking, waarvan er een de punt van den staart verloor.

Op den laatstgenoemden datum (24 December) entte ik nog bij Mevrouw de Douarière BARNAART 15 pinken in, waarvan er 10, en bij Jhr. G. F. VAN TETS 30 vaarsen, waarvan er 18 gevat hebben; beide koppels waren onbesmet en hebben niets van de enting te lijden gehad.

Wanneer wij nu de uitkomsten van de verschillende door mij verrigte inentingsproeven met elkander vergelijken, dan ontwaren wij een belangrijk verschil tusschen de eerste en al de volgende, (zie staat No. 6.)

Van de eerste *elf* stierf er *een* ten gevolge der inenting,

en bij twee ging een gedeelte van den staart verloren, hetgeen bij slechts *zeven* van de 161 later ingeënten het geval was.

Moeijelijk is het, bij de nog zoo geringe kennis, die wij van deze zoo belangrijke zaak hebben, eene bepaalde oorzaak hiervoor aan te geven.

Ik geloof echter, zoo ik ook hier uit de verschijnselen tot de oorzaken mag besluiten, dat de meerder of minder gunstige afloop moet worden gezocht:

A. In de individuele voorbeschiktheid (praedespositie) der dieren.

B. In de stof waarmede.

C. In de wijze waarop.

D. In het seizoen waarin ik heb ingeënt.

A. Individuele voorbeschiktheid:

Evenmin als voor de longziekte zelve, bezitten alle runderen de vatbaarheid voor de inenting. Van de 160 met stof ingeënt, die duidelijke reactie heeft voortgebracht, openbaarde zij zich bij 87.

Goed gevoede volwassen runderen, schijnen de meeste, kalveren de minste voorbeschiktheid te bezitten.

B. De stof, waarmede de inentingën hebben plaats gehad.

De eerste *elf* stuks werden geënt met stof uit een reeds gehepatiseerd gedeelte eener long, afkomstig van eene in het tweede tijdperk der ziekte geslagte koe.

De overige entingen daarentegen geschiedde met stof uit dat gedeelte der longen genomen, waarin wel sterke infiltratiën, maar nog geene hepatitis had geplaats gehad.

C. De wijze waarop de inentingën verrigt werden.

Bij mijne eerste proefnemingen geheel de door Dr. WILLEMS aangegevene Methode gevolgd hebbende, namentlijk door met een lancet de stof onder de huid in het Celweefsel te brengen, en bij deze wijze van handelen, belangrijke aandoeningen van het Bintweefsel (Systema Cellulosa) ontwarende,

zoo bragt ik in het vervolg de stof zoo oppervlakkig mogelijk, onder de epidermis in de bovenste huidlaag. In verre de meeste gevallen bepaalde zich de werking tot de plaats der inenting, en ofschoon ik ook bij deze wijze van handelen nu en dan korstachtige verzwerings zag ontstaan, zoo deed zij in den regel alleen de huid aan. In één geval ging door deze korstachtige verzwering de huid van ongeveer een derde gedeelte des staarts verloren, terwijl de staart zelve verschoond bleef.

In sommige gevallen ging ik echter onwillekeurig dieper, daar de dieren, bij het inbrengen van het lancet niet altijd even rustig waren, en de staarten door de helpers niet altijd behoorlijk werden vastgehouden, aan welke oorzaak ik geloof de meeste staart verliezen te moeten toeschrijven. Ten einde mij hiervan zooveel mogelijk te overtuigen, bragt ik op den 6 Januarij des vorigen jaars bij eene vaars het lancet opzettelijk onder de huid en van de 26 dien dag geënten was zij de eenige, waarbij algemeene zwelling en verlies der punt van den staart is waargenomen. Ik had hiertoe bij mijne op den 21 October 1852 verrigte inenting en aanleiding gevonden. Bij een der kalfvaarsen namenlijk het lancet willede inbrengen, sprong het dier onverwachts op zijde. Hierdoor werd eene kleine maar diepe halvemaanswijze snede toegebracht, waardoor ik zelf eene wond in den duim der linkerhand ontving, die echter na een paar dagen cicatriseerde, en alleen bij deze vaars, de eenige van de 36, ontstond algemeene zwelling met verlies van de punt des staarts.

Wanneer wij nu aannemen, dat de naaste oorzaak der longziekte in eene Chronische Escudative ontsteking in het verbindend weefsel der longen bestaat, en dat het Contagium op verschillende plaatsen des ligchaams in dat zelfde weefsel gebragt, dezelfde ziekelijke ontandingen te weeg brengt, die men bij de longziekte gewoon is waar te nemen, dan

laten de belangrijke verschijnselen zich verklaren, die nu en dan zijn ontstaan; terwijl in al die gevallen, waar eene algemeene oplopende zwelling van den staart werd waargenomen en waarbij steeds een grooter of kleiner gedeelte van denzelfen verloren ging, de huid oorspronkelijk niet was aangedaan. Het spreekt van zelve, dat door de hevige spanning, en het dikwijls zeer spoedig opvolgend gangreen, de huid weldra een belangrijk aandeel aan het ziekte proces verkrijgt.

D. Het seizoen, waarin zij worden verrigt.

Onder de invloeden, die den min gunstigen afloop mijner eerste proefnemingen hebben bevorderd, behoort voorzeker de aanhoudende drooge warme weersgesteldheid, die wij in het laatste van Augustus en het begin van September hadden, gerekend te worden, daar die weersgesteldheid, met de daaraan verbondene vliegen en andere insecten eene regelmatige genezing niet zal hebben bevorderd.

Eene tweede reden, waarom ik geloof, dat de zomer de minst gunstige tijd tot inenten is, bestaat hierin, dat de dieren, gedurende dien tijd in den regel het best zijn gevoed en de ondervinding heeft geleerd, dat goed gevoede runderen, zoo voor de longziekte, als voor de inenting derzelve de meeste voorbeschiktheid bezitten.

Het resumé van het door mij waargenomene komt hoofdzakelijk op het volgende neder.

1°. Dat van af Augustus 1852 tot December 1853, door mij 259 runderen zijn ingeënt, waarvan 239 met stof uit de longen, en 20 met die uit de staarten verzameld.

2° Dat van de 259 geënte runderen, waarvan zich de werking bij 140 heeft geopenbaard, één aan de gevolgen is gestorven en 10 een gedeelte des staarts hebben verloren; terwijl na de inenting zich de longziekte nog bij 9 stuks heeft voorgedaan, tusschen de eerste en veertigste dag na de inenting.

Hieruit kan worden afgeleid :

3° Dat niet alle runderen voor de inenting vatbaar zijn.

4°. Dat de inenting eene niet altijd onschadelijke kunstbewerking is, dat echter door vermijding der nadeelige invloeden, de schadelijke gevolgen in vele gevallen kunnen voorkomen worden. Hiertoe behooren vooral aanhoudende zomerwarmte, slecht gekozen stoffen en eene te diepe inenting.

5°. Dat de belangrijke zwellingen, die bij hevige werkingen zijn waar te nemen, uiterst moeilijk zijn te verdeelen. Het meest werkzaam betoonde zich hier de ungtmerc, cum pulv, opii, zoo daar reeds gangreen aanwezig was, ging ik spoedig tot amputatie over.

6°. In die gevallen, waar de longziekte zich voor de inenting reeds kennelijk had geopenbaard, heb ik geene werking op den staart kunnen waarnemen. Zoo ook bij die dieren, die dezelve vroeger hadden doorstaan; terwijl er, onder de 9 later longziek gewordenen, slechts bij een niet onbelangrijke reactiën zijn waargenomen.

7°. Dat de beste tot inenting geschikte stof te vinden is, in het geïnfiltreerde gedeelte eener long van een in het eerste of tweede tijdperk der ziekte geslagt rund.

8°. Ook de stof uit de abcesvormige verhevenheden op goed werkende staarten verkregen, leverde zeer gunstige resultaten. Daar het echter hoogst moeilijk is, om bij het inenten van eenen grooten veekoppel, eenen genoegzamen voorraad van deze stof te verkrijgen, zoo komt het mij voor, dat wij ons in de eerste plaats met het onderzoek naar de beste, uit de longen te verkrijgen stof moeten onledig houden.

9° Slechts in één geval, waar de staart voor het grootste gedeelte verloren ging, had de inenting op den algemeenen toestand eenen nadeeligen invloed.

In alle andere gevallen, zelfs bij die dieren, die de punt van den staart verloren, bleven alle levensverrigtingen onveranderd.

10° Behalve den nadeeligen invloed der zomerwarmte, heb ik in de leefregelkundige behandeling geenen in het oogloopen voor- of nadeeligen invloed kunnen ontwaren, hetzij bij den winter of zomerstal voeding, hetzij bij den weidegang.

Ik zou echter aan het inenten gedurende den herfst in de weide de voorkeur geven, daar op den stal, bij eenigzins pijnlijke spanning, de staarten moeilijk opgebonden kunnen gelaten worden, waardoor zij dikwijls in de groep afhingende, minder zindelijk kunnen worden gehouden; terwijl zij aan het gevaar blootstaan, dat er door de nevenstaande koeijen op wordt getrapt.

11°. Dat van de 9 stuks, waarbij zich na de inenting de ziekte heeft voorgedaan, slechts twee (de op den 24 Augustus en 2 September ziek gewordenen) zijn gestorven; terwijl (die van 14 Januarij en 21 April) zijn geslagt, en 5 zijn hersteld, waaruit althans is af te leiden, dat de inenting geenen nadeeligen invloed op het beloop der ziekte uitoefent, en eindelijk ten

12°. Dat de inenting de runderen voor de longziekte, althans tijdelijk, preserveert. De 9 longzieke gevallen toch, die zich na de inenting hebben voorgedaan, bewijzen mijns inziens niets tegen dezelve, bij de meesten toch openbaarde zij zich weinige, bij de laatsten 40 dagen na de kunstbewerking.

Een iegelijk toch, die de longziekte in haar beloop eenigzins van nabij kent, zal zich met mij overtuigd houden, dat in verre de meeste veekoppels, waarin zij heerschende is, eene of meerdere gevonden worden, waarbij de ziekte in het verborgen (incubatie) tijdperk aanwezig is. Daar nu de inenting wel als een voorbehoed-, maar geenszins als een geneesmiddel wordt aangewezen, zoo zal men, al ware het ook, dat de inenting een onfeilbaar voorbehoedmiddel was, bij het inenten van veekoppels, waaronder de longziekte zich heeft voorgedaan, in de meeste gevallen, naar-

mate zij meerder of minder besmet is, longziekte gevallen waarnemen.

En ofschoon vooral uit den hier nevensgaanden staat No. 2, schijnt te blijken dat, in *België*, na een veel langer tijdsverloop, de ziekte zich heeft voorgedaan, zoo kan zulks mijns inziens alleen bewijzen, dat de inenting der longziekte, evenmin als de inenting der koepokken tegen de natuurlijke pokken bij den mensch, een absoluut voorbehoed-middel is; terwijl men ook niet zal kunnen aannemen, dat aan ruim vijf duizend, door verschillende personen gedane inentingën, altijd de beste zorg is besteed geworden, en bovendien de kennis van het verborgen tijdperk der longziekte nog zeer onvolkomen is.

Het is er echter verre af, dat wij reeds eene genoegzame kennis omtrent dit onderwerp hebben opgedaan. Integendeel er zal eene reeks van jaren en naauwkeurige waarnemingen vereischt worden, om hare werking op het dierlijk ligchaam grondig te leeren kennen. Met dat doel heb ik dan ook wederom een tweehonderdtal inentingën verrigt, waarbij ik ongestoord op den weg der getrouwe opmerking en ervaring hoop voort te gaan, van den tijd verwachtende, dat het onbepaalde en onvolkomene meer en meer zal worden weggenomen; opdat eenmaal ons dierbaar Vaderland, en met hetzelfde geheel Europa van deze, aan de Nationale welvaart zoo zeer knagende, veeziekte moge verlost worden. Dat geve God!

HAARLEM, Januarij 1854.

STAAT, aanduidende de datum van de Inënting der Runderen, en die van de Rapport-inzending der Veeartsen.

No. 1.

Door wien de In- enting is verrigt.	Woonplaats.	VERRIGTE INENTINGEN IN DE MAANDEN										Datum van de inzen- ding der Rapporten.	Aanmerkingen.
		Maart.	April.	Mei.	Junij.	Julij.	Aug.	Sept.	Octob.	Nov.	Dec.		
Fontain.....	Baisy-Thy	20	.	6 December 1852.	
Van Entbrouck...	Léau.....	20	16 November "	
Steppe.....	Tollembek,.....	8	13 " "	
Van Cutsem.....	Hal.....	.	.	.	6	.	4	141	50	.	.	14 " "	
Willems.....	Haecht.....	2	2	15 " "	
Dubois.....	Jodoigne.....	.	.	.	16	.	.	2	1	.	.	18 " "	
Ringoot.....	Assche.....	11	20 " "	
Lambeau.....	Beauvechain.....	5	.	.	" " "	
Michotte.....	Hougaerde.....	33	36	.	13	.	" " "	
Fabry.....	Diest.....	70	.	45	2	.	.	27 " "	
Rimbaux.....	Saint-Josse-ten Noode.	24	.	3	.	24	.	21 " "	
Crevecoeur.....	Wavre.....	63	2	9 December "	
André.....	Court-Saint-Étienne...	.	.	.	39	14 " "	
Douterluigne.....	Brussel.....	.	.	26	7	4	3	97	115	147	.	" " "	
Noël.....	Leuven.....	.	.	.	13	14	.	.	5½	.	.	1 " "	
Devleeschouwer...	Londerzeel.....	5	24 November "	
Windelinx.....	Tirlemont.....	.	.	.	66	13	10	13	86	70	.	19 " "	
Lardenoy.....	Brecht.....	4	.	4	.	17 " "	
Moons.....	Wommelghem.....	2	.	.	.	16	.	21 " "	
Cocraets.....	Puers.....	5	" " "	
Dupont.....	Mechelen.....	10	24 Augustus "	
Dèle.....	Antwerpen.....	.	.	28	.	36	13	14	12	2	.	17 November "	
Palmans.....	Lokeren.....	30	.	17	4	.	.	4 December "	
Renneboog.....	Alost.....	82	39	.	.	20 November "	
Van Haeken.....	Zèle.....	.	.	.	4	2	13	22	17	.	.	30 " "	
Lienard.....	Alost.....	7	24 December "	
Michels.....	Beveren.....	.	.	9	.	8	16	19	19	5	.	24 November "	
Cremers.....	Wetteren.....	5	36	21 " "	
Vanscymortier...	Audenaerde.....	4	22 " "	
Van de Wattijne..	Dixmude.....	17	.	16	14	.	.	28 " "	
Guillelmijn.....	Thielt.....	10	.	.	.	24 " "	
Desmet.....	Furnes.....	3	1 December "	
Nevejan.....	Langemarek.....	17	.	4 " "	
Depraetere.....	Oudenburg.....	7	.	3	.	15 November "	
Cambron.....	Namen.....	12	11 December "	
Dohet.....	Éghézie.....	3	.	.	23 November "	
Petry.....	Luik.....	.	.	.	12	29 September "	
Garot.....	Meerdorp.....	.	.	41	25	34	1 December "	
Degrez.....	Landen.....	20	15 November "	
Renier.....	Waremmé.....	5	25 " "	
Macorpsen Guerin.	Huy.....	51	.	.	1 December "	
Janné.....	Fize-le-Marsal.....	.	.	.	46	19 November "	
Lacour.....	Xendremael.....	22	6	21 " "	
Delaunoy.....	Leuze.....	10	.	.	" " "	
Dupont.....	Doornik.....	2	.	.	.	12 December "	
Dumont.....	Mons.....	109	11	14 November "	
André.....	Pleurus.....	2	.	2	.	.	18 " "	
Sevenants.....	Bilsen.....	66	30 " "	
Foelen.....	Saint-Fronde.....	.	.	.	3	94	.	77	.	.	.	20 " "	
Schoofs.....	Looz.....	43	.	12	.	51	.	16 " "	
Haenraets.....	Maeseck.....	10	1 December "	
Vaes.....	Hasselt.....	.	15	25	88	42	69	124	35	10	.	26 November "	
Maris.....	Hasselt.....	.	60	262	169	327	189	107	27	38	.	10 December "	
Dr. Willems.....	Hasselt.....	13	80	125	165	139	125	153	68	30	37	14 November "	
Idem.....	Hasselt.....	.	29 (1)	" " "	
<i>Totalen;</i>		13	184	510	708	1,216	573	995	665	399	37		
<i>GeneraalTotaal;</i>												5,800	

(1) Deze inentingén komen in den staat van den Heer Willems voor, als verrigt zijnde van de maand April tot de maand October, zonder andere aantooningen.

STAAT der Runderen die, na met goed gevolg te zijn ingeënt, de Longziekte hebben gekregen.

No. 2.

Volg-Nummer.	Namen der Vee-artsen, die ingeënt hebben.	Namen der Eigenaars.	Woonplaats.	Datum der Inenting.	Datum op welke de Longziekte is waargenomen.	Aanmerkingen.
1	Michotte	Servais-Nys	Hougaerde	6 Augustus 1852.	28 Augustus 1852.	(1) Deze inenting, door den Heer Stroobants, student in de Geneeskunde, verrigt, zijn door den Heer Willems aangeteekend in <i>Le Journal d'Agriculture</i> van den Heer Morren (bladen van September 1852), en in zijnen brief aan den Minister van 8 September.
2	Hoornaert	Delanglez	Mouscron	4 September "	29 September "	
3	Noël	Hamondt	Leuven	11 Julij "	19 Augustus "	
4	Garot	Kinart	Waleffe	28 Junij "	Drie maanden "	
5	Liénard	Declerg	Erembodeghem	26 Augustus "	13 September "	
6	Stroobants (1)	Baron d'Overschie	Neerijssche	laatst van Aug. "	4 November " }	
7	id	id	id	id. "	id. " }	
8	id	id	id	id. "	id. " }	
9	Dele en Delwart	Abbaye de la Trappe	Westmalle	27 Mei "	10 Julij "	
10	Willems	De Borman	Hasselt	5 Augustus "	24 Augustus "	
11	Maris	Thiers	id	8 Julij "	2 September "	
12	Dr. Willems	Regnier-Palmers	id	21 Junij "	15 September "	
13	Maris	Fabry	id	24 Junij "	30 September "	
14	id	Van Straelen	id	3 Julij "	12 October "	
15	Devleeshouwer	Demayer	Thisselt	4 id. "	18 Augustus "	
16	Dr. Willems	Robert van Straelen	Hasselt	Is niet aangetoond.	22 October "	
17	Maris	Fabry	id	24 Junij 1852.	23 October "	
18	Crevecoeur	Malevé	Limelette	28 Julij "	28 Augustus "	
19	id	id	id	id. "	5 September "	
20	Dr. Willems	Baron de Chestret	Bernissem	16 September "	12 October "	
21	Maris	Fabry	Hasselt	24 Junij "	28 October "	
22	id	id	id	19 Junij "	4 November "	
23	Douterlaigne	Sergoigne	Brussel	25 Mei "	6 October "	
24	Vancensem	Vanvolesem	Hal	3 September "	1 November "	
25	id	id	id	id. "	id. "	
26	Maris	Fabry	Hasselt	19 Junij "	4 November "	
27	Dohet	Stimart	Taviers	18 October "	11 November "	
28	Maris	id	id	21 Julij "	24 November "	
29	id	J. J. Vanvinckeroye	Hasselt	16 Augustus "	1 December "	
30	Michels	Schoofs	Beveren	9 October "	3 December "	
31	Maris	Antoine Vinckenbosch	Hasselt	10 Augustus "	9 December "	
32	id	J. J. Vanvinckeroye	id	23 Junij "	id. "	
33	id	Hubert van Straelen	id	3 Julij "	13 December "	
34	id	J. J. Vanvinckeroye	id	21 Julij "	16 December "	
35	id	id	id	id. "	30 December "	
36	Noël	Hamendt	Leuven	30 October "	11 Januarij 1853.	
37	Maris	J. J. Vanvinckeroye	Hasselt	21 Julij "	27 Januarij "	
38	Hoornaert	d'Hont	Wevelghem	23 December "	26 Januarij "	
39	Dumont	Frassart	Nimy-Maisières	20 Julij "	6 Augustus 1852.	
40	id	Scarceriaux, Auguste	id	id. "	1 November "	
41	id	Depopliment	id	id. "	24 September "	
42	id	André Pierre	id	id. "	29 September "	
43	id	Scarceriaux, J. B.	id	22 Julij "	19 Augustus "	
44	id	id	id	id. "	26 Augustus "	
45	id	Scarceriaux, Alex.	id	id. "	19 Augustus "	
46	id	id	id	id. "	17 September "	
47	id	Maréchal, Charles	id	id. "	28 Augustus "	
48	id	id	id	id. "	10 Augustus "	
49	id	id	id	id. "	14 September "	
50	id	Maréchal, Lievin	id	24 Julij "	4 September "	
51	id	Kicq, Mathieu	id	id. "	9 September "	
52	id	Visé, Amand	id	28 Julij "	22 September "	
53	id	Maréchal, François	id	id. "	id. "	
54	id	Maréchal, Ghislain	id	id. "	26 September "	
55	Dr. Willems	Faucon, Charles	id	2 Augustus "	3 September "	

HEERSCHENDE LONGZIEKTE.

No. 3.

OVERZIGT der verrigte Inenting en de uitkomsten daardoor verkregen.

N A A M EN W O O N P L A A T S VAN DEN E I G E N A A R.	Datum der Inenting.	SOORT DER INGEËNTE RUNDEREN.										TIJDSTIP waarop de werking zich vertoond heeft na de Inenting.		Aantal der Runderen door de longziekte aangetast na de Inenting.	TIJD wanneer de longziekte zich geopenbaard heeft na de Inenting.		Aantal der gestorven Runderen ten gevolge der Inenting.	AANMERKINGEN.
		MELKKOEIJEN.		GUSTEN.		PINKEN.		KALVEREN.		TOTAAL.								
		Ingeënt.	Aantal waarbij werking is waargenomen.	Ingeënt.	Aantal waarbij werking is waargenomen.	Ingeënt.	Aantal waarbij werking is waargenomen.	Ingeënt.	Aantal waarbij werking is waargenomen.	Ingeënt.	Aantal waarbij werking is waargenomen.	Vroegste.	Laatste		Datum.	Getal der dagen.		
D. Schoenmakers, Achttienhoven	14 Junij	21	16	2	1	3		4	3	30	20	5 ^e dag	45 ^e dag	1	6 Julij	22		
dezelfde id.	25 »	2	1							2	1	34 ^e »						
dezelfde id.	29 »	1	1					1		2	1	30 ^e »						
J. Wijnen, id.	25 »	20	18			5	5	8		33	23	4 ^e »	30 ^e »	3	6 »	11	4	Ingeënt met stof van dezelfde long af- komstig.
															7 »	12		
															15 Aug.	51		
															1 Julij	6		
W. de Groot, Utrecht.....	25 Junij	13	4			1		2		16	4	27 ^e »		2	7 Aug.	43	1	Ingeënt met stof van dezelfde long af- komstig.
															23 Julij	27		
J. Plomp, Utrecht.....	26 Junij	6	1					1		7	1	26 ^e »		2	25 »	29		Ingeënt met stof van dezelfde long af- komstig.
P. van Ingen, Houten.....	26 »	3	3	3	2	2	2	3		11	7	5 ^e »	34 ^e »					
dezelfde id.	8 Julij	1	1							1	1	21 ^e »						
J. van Doorn, Westbroek.....	29 Junij	10	10					7	1	17	11	4 ^e »	32 ^e »	1	15 »	16	1	Ingeënt met stof van dezelfde long af- komstig. Eene longzieke koe ingeënt welke gest. is. id.
J. Schaaïj, ... id.	29 »	1	1							1	1	20 ^e »						
A. Streefkerk, Nieuw Loosdrecht	30 »	10	4	1		4	1	1		16	5	21 ^e »		2	12 »	12		
Wed. Meijers, id. id.	30 »	12	7							12	7	24 ^e »						
M. Streefkerk, id. id.	30 »	15	15			1	1	5	1	21	17	16 ^e »	24 ^e »				1	Twee longzieke koei- jen ingeënt, waarvan eene gestorven is.
F. Woudenberg, Vreeland.....	30 »	12	4					9	2	21	6	9 ^e »	31 ^e »	2	30 »	5		
dezelfde id.	9 Julij					7	6			7	6	16 ^e »			7 »	7		
J. Vossenstein, Maartensdijk...	1 »					2	2	5	2	7	4	15 ^e »						
G. van Harte, Kamerik,.....	2 »	14	8			7	4	8	4	29	16	3 ^e »	33 ^e »	3	4 »	3	3	
															11 »	9		
															22 »	20		
Hagedoorn Vreeland.....	9 »	1	1					1		2	1	16 ^e »						Eene koe, sedert 5 Julij door de longziek- te aangetast, ingeënt is gestorven.
Totalen:		142	95	6	3	32	21	55	13	235	132			16			10	

HEERSCHENDE LONGZIEKTE.

No. 4.

Overzicht der proefnemingen nopens de inenting der longziekte, verrigt aan 's Rijks Veerartsenijschool.

INGEËNTE RUNDEREN.

No.	OMSCHRIJVING van het RUND.	Afkomst.	Ouderdom.	Gedekt.	Gekalfd.	DATUM		Graad der werking.	HERINENTING.		GENEZEN.				AANMERKINGEN.
						der inenting.	van het be- gin der werking.		Datum.	Wer- king.	Datum.	Zonder ver- lies van den staart.	Met verlies van den staart.	Gestorven ten gevolge der inenting.	
1	Blaar	Woudenberg Scherpenzeel.	4	2 Julij.		2 Aug.	6 Aug.	Matig.			30 Aug.	1	1		
2	Zwartbonte bles	id. id.	5	28 September.		2 id.	6 id.	Uitgebreid.			15 Oct.	1			Pluim van den staart verloren.
3	Vaalbonte bles	id. id.	4	24 Junij.		4 id.	11 id.	Matig.			6 id.	1			
4	Zwartbonte bles	id. id.	4	22 Augustus.		4 id.	10 id.	Matig.			30 Sept.	1			
5	Zwartbonte bles met snuit.	id. id.	6	18 Aug., 4 Nov.		4 id.	10 id.	Matig.			12 id.	1			
6	Roodbonte bles	id. id.	5		Mei 1852.	4 id.	8 id.	Matig.			1 id.	1			
7	Zwartbont.	id. id.	8	2 Augustus.		4 id.	10 id.	Matig.			20 id.	1			
8	Zwartbonte bles	id. id.	2	9 Julij.		4 id.	10 id.	Matig.			20 id.	1			
9	Ligte blaar	id. id.	9			4 id.	12 id.	Doodelijk.					1		30 Augustus gestorven.
10	Zwartbonte kol.	id. id.	5	21 Julij.	6 Aug.	4 id.	10 id.	Uitgebreid.			27 Sept.	1			Vermoedelijk eene week te vroeg gekalfd.
11	Zwartbont hart.	id. id.	5	1 Julij, 7 Aug. en 14 Dec.	3 Maart.	4 id.	10 id.	Weinig.	14 Oct.	Geene.	22 Aug.	1			
12	Witbonte bles.	id. id.	5			4 id.	10 id.	Weinig.	14 id.	Geene.	22 id.	1			
13	Wit.	id. id.	4	19 April		4 id.	10 id.	Weinig.	14 id.	Geene.	22 id.	1			
14	Vaalbonte bles	id. id.	4	17 Februarij.	14 Nov.	4 id.	10 id.	Weinig.	14 id.	Geene.	22 id.	1			
15	Zwartbonte bles (stier) ..	id. id.	2			4 id.	11 id.	Matig.	14 id.	Geene.	22 id.	1			
16	Vaal	Utrecht.	5	27 Augustus.		23 Julij.		Geene.	14 id.	Geene.	14 Sept.	1			Heeft vroeger de longziekte gehad.
17	Witbont kalf (stier)	id.	1/5			11 id.	18 Julij.	Uitgebreid.			12 Aug.	1			
18	Zwartbont.	id.	9	30 Augustus.		23 id.		Geene.	14 id.	Geene.		1			
19	Zwartbonte blaar	D. Schoenmakers, te Achtienhoven.	7	3 Julij.		14 Junij.	25 Junij.	Hevig.			2 Aug.		1		Een stuk van den staart.
20	Witbonte	J. Wijnen, id.	6			25 id.	6 Julij.	Doodelijk.					1		24 Julij gestorven.
21	Zwarte blaar	J. van Doorn, te Westbroek.	4	15 Julij.		29 id.	10 id.	Hevig.			1 Sept.		1		Een stuk van den staart.
22	Zwartbonte kol.	G. van Harte, te Kamerik.	8			2 Julij.	20 id.	Doodelijk.					1		9 Augustus gestorven.
23	Zwartbonte.	J. Wijnen, te Achtienhoven.	4	5 Mei.		25 Junij.	16 id.	Hevig.			20 Aug.		1		De geheele staart.
24	Witbont pink	Stoutenburg, te Soest.				3 id.	8 Junij.	Doodelijk.					1		23 Junij gestorven.
25	Zwartbonte blaar	id. id.				3 id.	8 id.	Hevig.			10 Julij.		1		Bijna de geheele staart.
26	Witbonte bles	W. de Groot, te Utrecht.	9			25 id.		Doodelijk.					1	1 Julij.	13 Julij gestorven.

LONGZIEKE RUNDEREN.

NIET INGEËNTE RUNDEREN.

OMSCHRIJVING van het RUND.	Afkomst.	Ouderdom.	WANNEER			Gestorven.	Genezen.	Aanmerkin- gen.	No	OMSCHRIJVING van het RUND.	Afkomst.	Ouderdom.	Tijd wanneer door de long- ziekte aan- gevat.	Aantal dagen, nadat longziek- vee was opge- nomen	Gestor- ven.	Genezen.	Aanmerkin- gen.
			door de longziekte aange- vast.	opge- no- men.													
Zwartbonte kol.	Westbroek.	1 1/2	12 Sept.	16 Sept.	22 Sept.												
Zwartbonte druipkol.	id.	6	11 id.	16 id.		17 Oct.											
Zwarte kol.	id.	1 1/2	21 id.	20 id.	30 id.				33	Vaal	Woudenberg Scherpenzeel.	7	27 Oct.	41 dagen.	3 Nov.		
Zwartbonte bles.	id.	2 1/2	4 Oct.	4 Oct.					34	Vaal bles.	id.	9	24 id.	38 id.	6 id.		
Zwartbonte bles (stier) ..	Utrecht.	3	2 Oct.	5 id.	11 Oct.				35	Grijs-blaauw-bonte bles. ...	id.	4	30 id.	44 id.	16 Dec.		
Zwartbonte blaar.	id.	5	1 id.	8 id.	24 id.				36	Witbonte bles, zonder ho- rens ...	id.	8					
									37	Zwartbonte bles, één hoorn.	id.	9	3 Nov.	48 id.	12 Nov.		Vermoedelijk longz. gew. v. 24-31 Oct.

HEERSCHENDE LONGZIEKTE.

No. 5.

OVERZIGT der verrigte Inenting en der uitkomsten daardoor verkregen, door F. H. VAN DOMMELEN, Prov. Veearts 1e Kl. te Baarn.

N A A M EN W O O N P L A A T S VAN DEN E I G E N A A R .	Datum der Inenting.	SOORT DER INGEENTE RUNDEREN.										TIJDSTIP, waarop de wer- king zich vertoond heeft na de Inenting.		Aantal der Runderen aan- getast door de longziekte na de Inenting.	Tijd, wanneer de longziekte zich geopenbaard heeft na de Inenting.		Aantal der gestorven Ran- deren ten gevolge der Inenting.	Zonder verlies van den staart.	Met verlies van den staart, ge- heel of ge- deeltelijk.	AANMERKINGEN.	
		KOEIJEN.		GUSTEN.		PINKEN.		KALVEREN.		TOTAAL.		Vroeg- ste.	Laat- ste.		Datum.	Getal der dag					
		Ingeënt.	Waarbij wer- king is waargenomen.	Ingeënt.	Waarbij wer- king is waargenomen.	Ingeënt.	Waarbij wer- king is waargenomen.	Ingeënt.	Waarbij wer- king is waargenomen.	Ingeënt.	Waarbij wer- king is waargenomen.										
N ^o .												dag.	dag.								
1. P. Stoutenberg, te Soest.	2 Junij	1	1			3	3			4	4	5	66					1	2	1 geheel	Bij N ^o . 1 en 2 waren de dieren met een stukje long, en een paar setons, boven in de binnenvlakte van den staart ingeënt.
2. G. van den Hoven, te Hoogland.	2 "	5	2							5	2	5	45					5	5		
3. P. Stoutenberg, te Soest.	28 "																	2	2		
4. dezelfde	20 Julij	1	1							1	1	13	35					1	1		De volgende N ^o s. alle volgens Dr. Willems geïnoculeerd.
5. Aart Kruijer, te Hoogland	28 Junij	15	9	4	4	5	3			24	16	12	61					23	1 de helft		
6. dezelfde	22 Julij							6	2	6	2	8	20					6	6		Bij N ^o . 5. Twee voor 4 jaar gebederde ingeënt, hebben goed gevat.
7. dezelfde	3 Aug.	5	5							5	5	5	37					5	5		Twee voor eenige weken gebederde niet gevat.
8. D. van den Heuvel te Hoogland.	28 Junij	3	3						3	6	3	29	37					6	6		
9. J. P. Schouten, te Soest.	28 Junij	3	1							3	1	16	42	2	27 Julij	29		1	1		Van n ^o . 1 tot en met 14, geschieden de inenting en allen op verdacht vee, onder welke de longziekte korter of langer aanwezig was geweest, en bij voortdurend heerschende was.
10. dezelfde	18 Aug.	2	1							2	1	26	44					1	1 de helft		
11. dezelfde	3 Sept.	1	1							1	1	17	34					1	1 de pluim		
12. Hs. Bieshaar, te Eemnes	10 Julij	5	5					3	2	8	7	15	37					8	8		Bij de veehouders, onder n ^o . 15, 16 en 17 vermeld, geschiedde de inenting op volkomen gezond rundvee, niet in contact geweest zijnde met longz. vee.
13. Gt. Elders, te Eemnes	10 "	7	4							7	4	13	42	1	5 Aug.	26		6	6		
14. Mevr. de douairiere Huydecoper van Maarsseveen, te Baarn.	21 "	3	3			7	5	10		20	8	14	63					19	1 de helft		
15. de Hz. H. A. Bak, te Hilversum	19 "	27	27	1		6	2	15	9	49	38	8	46					48	1 kalf d. h.		N ^o . 18. De hierbij vermelde runderen waren tijdens de inoculatie bijna alle duidelijk geïnfecteerd, hoestende en hadden een dof onaangenaam nitzigt.
16. Heeren Sinkel, te Hilversum	21 "	15	9					4	2	19	11	17	33					19	19		Van het vee, van af n ^o . 1 tot en met 21 bedoeld, vindt men alles breeder omschreven in mijne Verslagen, hieromtrent opgenomen in de Verh. der 4 ^e Algem. Verg. van Rijks-Veeartsen.
17. Jan Rademaker, te Hilversum	21 "	1	1							1	1	17	33					1	1		
18. Jan van WeesGz., te Baambrugge	19 "	14	12			6	5	6	3	26	20	7	43	7	30 Julij	11		19	19		
19. Wed. P. Hurteman, te Hamersveld	3 Aug.	8	8			4	4	4	3	16	15	5	31	1	8 Aug.	19		15	15		
20. A. Veldhuizen, te Hoogland.	10 "	4	3							4	3		23					4	4		
21. Jkh. H. v. d. Bosch, te Bilt.	18 "	1	1							1	1	8	24					1	1		
22. Rijk Helhorst, te Soest	30 Oct.	11	11	2	2	4	2	4	2	21	17	7	34					21	21		N ^o . 22. Op 18 Dec. werd een onder het vee van n ^o . 22 geweid hebbende, niet ingeënte koe longziek.
23. Hendrik van Woudeberg, te Vuursche	1 Nov.	8	6					2		10	6	8	27	1	20 Nov.	19		10	10		Van af 10 Dec. tot 14 Jan., deden zich op de boerderij, onder n ^o . 24 bedoeld, onder 7 aldaar niet ingeënte pinken, reeds 5 gevallen van longziekte voor, waarvan 4 doodlijk afliepen.
24. Jacob Plooi, te Soestdijk	11 "	12	8	2	2					14	10	7	50				14	14			
25. Cornelis Stalenhoef in de Birchth, te Soest.	15 "	17	10	2	1			5	2	24	13	14	39	1	18 Dec.	33		23	1 de pluim	Van n ^o . 18 tot en met n ^o . 25 geschiedde de inenting weder op verdacht vee.	
Totalen		169	132	11	9	35	24	64	25	279	190			13			1	260	7		

HEERSCHENDE LONGZIEKT

OVERZIGT der verrigte Inenting en der uitkomsten daardoor verkregen, door J. HUFFNAG

N A A M EN W O O N P L A A T S VAN DEN E I G E N A A R .	Datum der Inenting.	SOORT DER INGEENTE RUNDEREN.										TIJDSTIP waarop de werking zich vertoond heeft na de Inenting.		Aantal der Runderen door de longziekte aangetast na de Inenting.	wanneer zich geop In e Datum.		
		MELKKOEIJEN.		VAARSEN.		STIEREN.		PINKEN.		KALVEREN.						TOTAAL.	
		Ingeënt.	Aantal waarbij werking is waargenomen.	Ingeënt.	Aantal waarbij werking is waargenomen.	Ingeënt.	Aantal waarbij werking is waargenomen.	Ingeënt.	Aantal waarbij werking is waargenomen.	Ingeënt.	Aantal waarbij werking is waargenomen.	Ingeënt.	Aantal waarbij werking is waargenomen.			Vroegste.	Laatste.
A. Baron van Verschuer, te Heemstede	1852. 23 Aug.	7	6	4	2							11	8	2 Sept.	10 Sept.	2	24 Aug
dezelfde	21 Oct.	19	12	2	2	1	1	8	5	6	2	36	22	25 Oct.	2 Nov.	1	2 Sept
Mevrouw Barnaart aan den Vogelenzang	1853. 6 Jan.	4	3	3	3	2	2	17	10			26	18	10 Jan.	11 Feb.	3	10 Nov.
J. Kesse, te Haarlem	26 Maart	10	6									12	6	1 April	27 April	2	14 Jan.
A. H. van Wickevoort Crommelin, te Berkenrode	26 April	7	4			1	1	4	2	3		15	7	5 Mei	30 Mei		10 Feb.
Jonkheer G. F. van Tets, aan den Vogelenzang	26 "			17	10							17	10	10 "	25 "	1	15 "
dezelfde	3 Mei	3	2	5	2							8	4	15 "	28 "		21 April
A. H. van Wickevoort Crommelin, te Berkenrode	3 "							6	2			6	2	12 "	15 "		9 Mei
A. A. van Wickevoort Crommelin, te Woestduin	3 "	5	2					15	5	1		21	7	11 "	20 "		27 Mei
A. A. Baron van Verschuer, te Heemstede	11 "	10										10		2 Junij			
Jonkheer G. F. van Tets, aan den Vogelenzang	24 "			6	3							6	3		10 Junij		
A. A. Baron van Verschuer, te Heemstede	24 "	2								2		4					
A. Spruijt, te Waddingsveen	10 Junij	36	23									36	23	17 Junij	29 Junij		
A. A. Baron van Verschuer, te Heemstede	5 Julij	2										2					
A. H. van Wickevoort Crommelin, te Berkenrode	5 Julij	1	1									1	1	15 Julij			
dezelfde	10 Dec.	1										1					
dezelfde	24 "	2	1									2	1	7 Jan.			
Jonkheer G. F. van Tets, aan den Vogelenzang	" "			30	18							30	18	3 "	12 Jan.		
Mevrouw Barnaart, aan den Vogelenzang	" "					1	1	14	9			15	10	3 "	10 "		
<i>Totalen :</i>		109	60	67	40	5	5	64	33	14	2	259	140				9

C. E.

TEL, Rijks-V

M.D.,
de longziekte
enbaard heeft
na de
nting.

*Aan
der
gestor
Runde
ter
gevo
de
Inente*

*Getal der
dagen.*

1

B. 2

10

19

8

Mev

35

40

1

26

J.

39

A. J

Jon

31

A. I

H.

B. .

Jon

B. .

A. :

B. .

A. .

Jor

Me

1

54 33 0 11 221 199

CEL, Rijks-Veearts 1^e Klasse, te Haarlem.

Dag, de longziekte enbaard heeft na de Inenting.	Aantal der gestorven Runderen ten gevolge der Inenting.	Genezen.		AANMERKINGEN.
		Zonder verlies van den Staart.	Met verlies van een gedeelte der Staart.	
	1		1 de helft.	Bij de laatste aan de longziekte gestorvene koe tevens belangrijke reactiën aan de staart waargenomen. Drie longzieke koeijen ingeënt, welke gestorven zijn.
B. J.	1	6	1 de pluim.	
	10			
	19	32	1 de pluim.	
	8			
Mev	35	25	1 de pluim.	
	40			
	26			
J.		9	1 de pluim.	
	39			
A. J.		15		Ingeënt met stof van dezelfde long afkomstig.
Jon	31	16	1 de pluim.	
		7	1 de pluim.	Ingeënt met stof van dezelfde long afkomstig.
A. I.		5	1 de pluim.	
H.		20	1 *	* Deze koe goed gevoed zijnde werd geslacht.
B.		10		Met stof uit eenen geheel plaatselijk werkenden staart.
Jon		6		Met stof uit eene abcesvormige verhevenheid aan het midden des staarts.
B.		4		
A.		36		
B.		2		Herënte (zie mededeeling pag. 27.)
A.		1		
		1		
		1	1 de pluim.	
Jon		30		Met stof uit dezelfde long afkomstig.
M.		15		
	1	241	10	

1. HEFT

VERZEICHNISS DER VERTRÄGE

Nr.	Datum	Parteien
1	1800	...
2	1801	...
3	1802	...
4	1803	...
5	1804	...
6	1805	...
7	1806	...
8	1807	...
9	1808	...
10	1809	...
11	1810	...
12	1811	...
13	1812	...
14	1813	...
15	1814	...
16	1815	...
17	1816	...
18	1817	...
19	1818	...
20	1819	...
21	1820	...
22	1821	...
23	1822	...
24	1823	...
25	1824	...
26	1825	...
27	1826	...
28	1827	...
29	1828	...
30	1829	...
31	1830	...
32	1831	...
33	1832	...
34	1833	...
35	1834	...
36	1835	...
37	1836	...
38	1837	...
39	1838	...
40	1839	...
41	1840	...
42	1841	...
43	1842	...
44	1843	...
45	1844	...
46	1845	...
47	1846	...
48	1847	...
49	1848	...
50	1849	...
51	1850	...
52	1851	...
53	1852	...
54	1853	...
55	1854	...
56	1855	...
57	1856	...
58	1857	...
59	1858	...
60	1859	...
61	1860	...
62	1861	...
63	1862	...
64	1863	...
65	1864	...
66	1865	...
67	1866	...
68	1867	...
69	1868	...
70	1869	...
71	1870	...
72	1871	...
73	1872	...
74	1873	...
75	1874	...
76	1875	...
77	1876	...
78	1877	...
79	1878	...
80	1879	...
81	1880	...
82	1881	...
83	1882	...
84	1883	...
85	1884	...
86	1885	...
87	1886	...
88	1887	...
89	1888	...
90	1889	...
91	1890	...
92	1891	...
93	1892	...
94	1893	...
95	1894	...
96	1895	...
97	1896	...
98	1897	...
99	1898	...
100	1899	...

078

W. M. B. 11

1108

M. H. 11

1108

1108

1108

1108

1108

1108

1108

1108

1108

1108

1108

1108

1108

1108

1108

